

КОВАЛЕНКО О.С.

МУЗА МИКОЛАЇВНА КАШПУРОВСЬКА-ГЕЛЛЕР (за матеріалами Державного архіву Сумської області)

На початку XVIII ст. російський князь Рєпнін¹ (ім'я, по-батькові не вказано) вивіз із Саксонії як інструктора з садівництва німця Геллера (ім'я не вказано) і поселив його на Україні в Чернігівській губернії, де він і працював за фахом. Син Геллера Едуард і його онук Микола Едуардович мешкали в с.Берестівка Гадяцького повіту (тепер - Липоводолинський р-н Сумської області). Вони (спочатку батько, потім син) працювали керуючими маєтком у місцевого поміщика (прізвище, ім'я та по-батькові не вказано). Там, в Берестівці, в сім'ї Геллера Миколи Едуардовича і його законної дружини Іоанни Карлівни 18 лютого 1890 р. народилась донька Муза².

У 1893 р. помирає Іоанна Карлівна і в 1895 р. сім'я переїздить на Роменщину, де був придбаний маєток і 20 десятин землі, які відразу ж після революції були націоналізовані Радянською владою.

У 1914 р. Муза Миколаївна, закінчивши Харківський медичний інститут і маючи ступінь лікаря³, приїздить в м.Ромни, де виходить заміж за Кашпуровського Олексія Романовича, який служив там добавочним мировим суддею (батько і дід Кашпуровського мали 150-200 десятин землі, маєток, наймали робітників, здавали землю в оренду (можливо, не с.Кашпури Роменського р-ну)⁴.

У 1914-1915 рр. Муза Кашпуровська працювала лікарем в лазареті і жила в м.Ромни, згодом переїхала в маєток чоловіка, на хутір Лавурківщина (тепер - Кашпурівська сільрада Роменського р-ну Сумської області), де і мешкала до 1925 р.⁵ Потім Кашпуровські знову повернулися в Ромни, оскільки дуже хворів чоловік, а Муза Миколаївна до окупації німцями міста 10 вересня 1941 р. працювала в різних лікувальних закладах міста.

З перших днів приходу німців була оголошена обов'язкова загальна перереєстрація усіх громадян в ортскомендатурі міста та особлива перереєстрація для іноземних німців, яким необхідно було надати паспорт, автобіографію і заяву про бажання зареєструватись як "фольксдойче". Музі Кашпуровській, німкені за паспортом, довелося зібрати документи, які вимагала німецька влада. В листопаді 1941 р. Муза Миколаївна Кашпуровська отримала посвідчення про те, що вона перебуває під захистом великої Німецької держави, має право на отримання пайку в спецкранниці, де обслуговувалися тільки "фольксдойче".

З перших днів окупації Муза Миколаївна намагалася створити шпиталь для поранених радянських військовополонених (таборів для військовополонених в Ромнах було три, один з них - в приміщенні школи №4). Володіючи німецькою мовою, добувала у німецьких лікарів медикаменти і перев'язочний матеріал, так необхідний в шпиталі. Трепетно й ніжно ставлячись до усіх своїх "хворих", вона віддавала їм всю свою душу, сили і професіоналізм. З листа червоноармійця Сукача Музі Миколаївні, який перебував у шпиталі 8 місяців після поранення в груди і обидві ноги: "Больные военнопленные попасть к нам из лагеря считали за большое счастье"⁶.

Сама Муза Миколаївна неодноразово, по можливості, допомагала радянським бійцям, що лікувались у шпиталі, як харчами, так і матеріально, рятувала командирів, реєструючи їх як рядових. Солдатів, що одужали, довго утримувала в шпиталі як "хворих", влаштовувала на роботу в медичні заклади міста, списувала в померлі, допомагала потрапити до партизан. Цим вона сприяла уникненню від направлення їх в табори чи до Німеччини.

Під час підготовки до вивезення в Німеччину мирного населення видавала "липові" довідки про малий чи пристарілий вік та поганий стан здоров'я, завдяки чому чимало людей залишилося на Батьківщині.

Довідки про змішане чи несврейське походження рятували багатьох євреїв, мешканців міста від фізичного знищення⁷. 5 днів переховувала у себе на квартирі, що знаходилась недалеко від шпиталу, партизана Олександра Трофімова⁸, який не мав змоги вийти з оточення під час облави в місті. Нелегально, маючи на квартирі радіоприймач, який невдовзі передала партизанському загону Кравченка, підтримувала бойовий дух поранених військовополонених, переказуючи їм останні повідомлення з Москви⁹.

Через загрозу репресій з боку радянських карних органів незадоволюючи звільнення міста від німців знищила своє посвідчення "*фольксдойче*". Але не могла вона покинути поранених, свою роботу, щоб евакуюватися з Ромен при наближенні лінії фронту, щоб врятувати себе, німкеню.

Через півроку після звільнення м.Ромни радянськими військами 14 березня 1944 р. Муза Миколаївна Кашпуровська була заарештована за звинуваченням в тому, що вона - німкеня, "*ходатайствувала перед окупаційними властями о зачисленні її в "фольксдойче", чем стала на путь измены Советской Родине, поддерживая немцев в установлении в СССР фашистского режима*", за що була засуджена до висилки на 5 років в Сузунський р-н Новосибірської області. Тоді їй було 54 роки.

В довідці медогляду Кашпуровської М.М. перед винесенням вироку вказано: "*страдает туберкулезом лёгких и миокардитом. По состоянию здоровья к физическому труду не годна, можно использовать по специальности врача*".

І працювала вона в засланні спочатку лікарем-терапевтом райлікарні, потім завідуючою туберкульозним пунктом, одночасно лікувала хворих на нервові хвороби. В засланні вона дізналася про загибель на фронті єдиного сина Михайла в лютому 1944 р., який "*похоронен с отданием воинских почестей в Люблинском воеводстве*"¹⁰. Її доньки Інна і Алла неодноразово писали листи Берії, в НКВС з проханням про реабілітацію матері, додавали велику кількість характеристик з місць роботи, листи бійців, що були на лікуванні у Музи Миколаївни, керівника партизанського загону з позитивними відгуками про чуйність, уважність, просту людську турботу Музи Кашпуровської¹¹.

Сама Муза Миколаївна також писала клопотання про реабілітацію в усі "вищі" інстанції, сподіваючись на справедливість. Коли термін заслання вже давно минув, їй соромно було повернутися додому. Вона залишилась жити і працювати лікарем там же, в Новосибірській області, "*с чёрным пятном изменник Родины*"¹².

⁷ Додатково до цього слід зазначити, що в роки війни в місті було знищено 12 єврейських родин.

⁸ Про життя Олександра Трофімова в місті Ромни див. Д. С. Савченко, "Ромни в роки війни".

⁹ Про життя Олександра Трофімова в місті Ромни див. Д. С. Савченко, "Ромни в роки війни".

¹⁰ Про життя Олександра Трофімова в місті Ромни див. Д. С. Савченко, "Ромни в роки війни".

¹¹ Про життя Олександра Трофімова в місті Ромни див. Д. С. Савченко, "Ромни в роки війни".

¹² Про життя Олександра Трофімова в місті Ромни див. Д. С. Савченко, "Ромни в роки війни".

М.М.Кашпуровська була амністована 17.09.1955 р., через рік отримала паспорт і дозвіл повернутися на батьківщину. 16.04.1958 р. постановою Президії Сумського обласного суду Музу Миколаївну Кашпуровську реабілітовано. “Дело производством прекращено за отсутствием состава преступления”. На той час їй було 68 років. Чи дочкалась вона? Чи побачила вона рідне місто, онуків?

¹Вірогідно - Репнін Анкіта Іванович - вояцький старшина. Брав участь в Азовських походах, Північній війні, Полтавській битві в 1709 р.

²Копія витягу з метричної книги Юліанієвської церкви с.Берестівка Гадяцького повіту за 1890 р. // Державний архів Сумської області (далі - ДАСО). - ФР.7641. - Оп.1. - Спр.937. - Арк.127.

³Тимчасове посвідчення про присвоєння ступеня лікаря // там само. - Арк.43.

⁴Там само. - Арк.10зв.

⁵В 1925 р. маєток і земля були націоналізовані Радянською владою.

⁶Лист наданий для реабілітації Кашпуровської в слідчі органи // ДАСО. - ФР.7641. - Оп.1. - Спр.937. - Арк.93.

⁷Лист лікаря-єврейки Персової Ольги Львівни // там само. - Арк.103.

⁸Лист колишніх радянських військовополонених // там само. - Арк.88.

⁹Лист членів Роменської підпільної групи під керівництвом Кравченка // там само. - Арк.89.

¹⁰Повідомлення про загибель Кашпуровського Михайла Олексійовича // там само. - Арк.121.

¹¹Лист бійця Олексія Кочеригіна від 10.03.1944 р. // там само. - Арк.84.

¹²Із заяви в Військовий Трибунал Київського військового округу про перегляд справи // там само. - Арк.116.